

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף יז

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - ולא שלוש (ערי הנדחת). כלומר לא עושים שלוש ערים נידחות.

דכתיב אחת וכו': נאמר בערי הנדחת "כי תשמע באחת עריך". מהמילה 'עריך' לומדים אפילו הרבה ערים, ואילו מהמילה 'אחת' לומדים למעט ערים נוספות. אלא בהכרח שעושים רק אחת או שתיים ולא יותר. וכפי שלומדים מה'תנו רבנן' -

תנו רבנן - 'אחת' אחת ולא שלש (כלומר אבל שני ערים כן עושים). **אתה אומר אחת ולא שלש, או אינו אלא אחת ולא שתיים? כשהוא אומר 'עריך' הרי שתיים אמור. הא מה אני מקיים 'אחת' אחת ולא שלש.**

זימנן אמר רב: לפעמים אמר רב שדוקא בבית דין אחד לא עושים יותר משתי ערים נידחות. כלומר כל עוד אנשי הסנהדרין הראשונה חיים הם לא יכולים לעשות עוד ערים, אבל אם הם נפטרו ומינו סנהדרין חדשה היא יכולה לעשות עוד ערים.

ולפעמים אמר רב שלעולם בכל ההסטוריה לא עושים יותר משתי ערים נידחות. והטעם משום 'קרח' דהיינו שלא תהיה ארץ ישראל קרחת, משום שכל מקום שהיתה בו עיר הנידחת אסור לבנות אותו לעולם.

אמר ר"ל לא שנו אלא במקום אחד: כלומר בחבל ארץ אחד כגון ב'יהודה' או ב'גליל' לא עושים יותר משתי ערים נידחות, אבל בכל חבל ארץ בפני עצמו עושים שתי ערים. ורבי יוחנן חולק וסובר שבכל ארץ ישראל עושים רק שתיים.

וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושין וכו': הבריתא ממשיכה ואומרת שאם יש עיר הנידחת אחת סמוכה לגבול, לא מחריבים אותה. כדי שלא ישמעו הגויים על כך ויחריבו את ארץ ישראל.

קושיא: ותיפוק לי דמקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר? מדוע צריך להביא טעם לדבר, הרי לומדים זאת מהפסוק 'מקרבך' הנ"ל? תירוץ: רבי שמעון היא דדריש טעמא דקרא.

*

למדנו במשנה - סנהדרי גדולה היתה: סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד ... מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" ומשה על גביהן. ר' יהודה אומר שבעים. נמצא שנחלקו רבנן ורבי יהודה במספר הדיינים שבסנהדרין גדולה. הגמרא מבארת את המחלוקת.

מ"ט דרבנן דאמרי ומשה על גביהן? אמר קרא "והיציבו שם עמך" עמך ואת בהדייהו: 'עמך' משמע שגם אתה משה מצטרף יחד איתם לסנהדרין. ואם כן יש לנו שבעים זקנים ועוד משה, ביחד שבעים ואחד.

ורבי יהודה - 'עמך' משום שכינה: אין הכוונה שהזקנים יצטרפו אליו לסנהדרין, אלא שהם יתייצבו איתו מחוץ לאהל מועד ולא יכנסו לתוכו כי השכינה שורה שם.

ורבנן: אכן גם רבנן מבארים את הפסוק הנ"ל כרבי יהודה. אלא המקור לשיטתם הוא מפסוק אחר. "ונשאו אתך במשא העם". 'אתך' משמע ביחד איתך. אבל רבי יהודה מבאר את הפסוק 'אתך' זקנים דומים לך ביחוס ובלי מום.

ורבנן: לומדים שהם צריכים להיות דומים למשה מהפסוק "והקל מעליך ונשאו אתך". אמנם פסוק זה נאמר בסנהדרין קטנה של 23, וסנהדרין גדולה לומדת מסנהדרין קטנה.

*

ת"ר "וישארו שני אנשים במחנה": פסוק זה נאמר כשמשה רבינו סמך את השבעים זקנים. שניים מתוך הזקנים 'נשארו'. הברייתא מביאה שני פירושים היכן הם 'נשארו'?

יש אומרים בקלפי נשתיירו: והגמרא מבארת -

אברור ששה מכל שבט ושבט, נמצאו שנים יתירים: כי $72 = 12 \times 6X$.

אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבט, נמצאו עשרה חסרים: כי $60 = 12 \times 5X$.

בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין וכו': הוא בחר 6 זקנים מכל שבט, ולקח 72 פתקים, על 70 מתוכם הוא כתב את המילה 'זקן', ועל 2 הנותרים לא כתב כלום. הוא עירבב את הפתקים וקרא לכל הזקנים לקחת פתק מתוך 'הקלפי'.

כיוצא בדבר אתה אומר "ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת" וכו': לאחר חטא העגל הקב"ה החליף את הבכורות בלויים. כל אחד מהבכורות נפדה באחד מהלויים. אלא שהיו 22,273 בכורים ורק 22,000 לויים. הקב"ה אמר לשמה ש-273 הבכורים הנותרים, יפדו את עצמם ב-5 שקלים. אמר משה איך אני אוכל לבחור את ה-273 הבכורים שיביאו 5 שקלים? הרי כל אחד יטען שהוא כבר נפדה בלויים.

רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו: זו הדעה השנייה בכיבור היכן שני הזקנים נשאר.

שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו: כלומר שאר הזקנים שהתנבאו אז, התנבאו רק באותו המעמד של המינוי שלהם ולא יותר. ואילו אלדד ומידד לא פסקו להתנבאות הלאה.

אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים: שהרי מינוי הזקנים היה בעקבות תלונות בני ישראל לאכול בשר, ואז משה אמר לקב"ה שהוא לא יכול לשאת את משא העם לבדו, וה' אמר לו שיקח 70 זקנים. בנוסף אמר לו ה' שהוא יביא שליו לעם ישראל. אלדד ומידד התנבאו 'עלי שליו עלי שליו' כלומר שהשליו יעלה ויגיע למחנה.

רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין וכו': נאמר ביחזקאל "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים, הֲאֵתָהּ הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְיָמַימִים קְדָמוֹנִים בְּיַד עֶבְדִּי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּבִיאִים בְּיָמַימִים הֵהֶם שְׁנַיִם, לְהֵבִיא אֶתְךָ עֲלֵיהֶם" את המילה 'שנים' ניתן לקרוא בניקוד 'שְׁנַיִם'. והמקום היחיד שמצאנו שני נביאים שהתנבאו בזמן אחד נבואה אחת, זה באלדד ומידד.

אלא מעתה "קול גדול ולא יסף" הכי נמי דלא אוסיף הוא? הרי שם מדובר על קול השכינה במעמד הר סיני, ואי אפשר לומר שהקול הזה פסק, כי קול השכינה אינו פוסק. אלא בהכרח שהכוונה 'לא יסף' להיפך, שהקול לא פסק.

אלא הכא כתיב ויתנבאו וכו': אלא לומדים זאת מכך שבשאר הזקנים כתוב שהם 'ויתנבאו' בלשון עבר, ואילו באלדד ומידד כתוב שהם 'מתנבאים' בלשון הווה ללמד שהם עדיין מתנבאים והולכים.

בשלמא למ"ד משה מת: למ"ד שהם התנבאו שמשה רבינו מת, מובן מדוע יהושע אמר למשה רבינו "אדוני משה כלאם". אבל לשני המ"ד הנוספים (שהם התנבאו על השליו או על גוג ומגוג) מדוע יהושע הקפיד על כך?

תירוץ: דלאו אורח ארעא, דהוה ליה כתלמיד המורה הלכה לפני רבו.

בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב "מי יתן": בשלמא לשני המ"ד שהם התנבאו על השליו או על גוג ומגוג, מובן מדוע אמר משה ליהושע "ומי יתן כל עם ה' נביאים". אבל למ"ד שהם התנבאו משה מת, וכי משה רבינו היה מרוצה מדבריהם?

תירוץ: לא סיימוה קמיה: יהושע עדיין לא הספיק לומר לו מה הם התנבאו.

שאלה: מאי 'כלאם'? **תשובה:** א"ל הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאיליהן: כי אין שכינה שורה מתוך עצבות אלא רק מתוך שמחה (תוס').

*

למדנו במשנה - מניין להביא עוד שלשה: המשנה אמרה שצריך 23 בסנהדרין קטנה, כי לומדים מפסוקים שצריך 20. וכן לומדים שבדיני נפשות צריך שניים רבים יותר במחייבים על המזכים וא"כ צריך 22. ומכיון שאין ב"ד שקול מוסיפים עוד אחד. סה"כ 23.

קושיא: סוף סוף לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה וכו': מה עוזר לנו שיש 23 דיינים? עדין אין מצב שיהא רוב של שניים מתוכם שיחייבו את הנאשם. כי המספר הוא לא זוגי, ולכן יש רק שתי אפשרויות. או ש-11 מזכים ו-12 מחייבים, ואז רק אחד יותר במחייבים. או ש-10 מזכים ו-13 מחייבים, ואז יש שלושה יותר מחייבים.

תירוץ: א"ר אבהו: אכן אנו מוצאים זאת רק במקרה שהיו 11 מחייבים ו-11 מזכים ואחד אמר שהוא לא יודע. שאז מוציאים את הדיין שלא יודע, ומביאים עוד שני דיינים נוספים, סה"כ 24. ואם השניים הנוספים מחייבים, נפסק דינו לחובה. וזהו בסנהדרין קטנה ולכו"ע.

ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים: אבל בסנהדרין גדולה יתכן ששניים יחייבו בלי הוספה, וזהו אליבא דרבי יהודה. רבי יהודה סובר שבסנהדרין גדולה היו רק 70 זקנים, ואם כן הם יכולים להתחלק 34 מזכים מול 36 מחייבים.

וא"ר אבהו במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה: דהיינו במקרה הנ"ל שיש 11 מול 11 ואחד לא יודע, ומביאים עוד שניים. מוציאים את הדיין שלא יודע, ועושים ב"ד שקול (במספר זוגי) של 24 דיינים.

קושיא: פשיטא תירוץ: מהו דתימא וכו': היה מקום לחשוב שהדיין שאמר איני יודע עדיין נשאר בסנהדרין, וכשהוא אומר את הצד של הזכות ואת הצד של החובה מקשיבים לטענותיו. קמ"ל שלא מקשיבים לו.

אמר רב כהנא סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו: אם כל הדיינים פסקו שהנאשם חייב ודינו להריגה, פוטרם אותו מעונש. והטעם, כי יש דין שצריך להלין את הדין לילה לפני שנותנים את הפסק דין, כדי שהדיינים אולי ימצאו זכות והפסק ישתנה. ואילו כאן אין סיכוי שהם ימצאו לו זכות. ואם כן הדין של הלנת דין לא יכול להתקיים כאן, וממילא המשפט שלו לא תקין.

א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה: כדי שתהיה אימתם על הבריות.

ובעלי כשפים: כדי שידעו לבטל כשפים של נאשמים שירצו להינצל מהבית דין על ידי עשיית כשפים. וכן כדי שידעו לגלות את המכשפים המסיתים את העם.

אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיוזע לטהר את השרץ מן התורה: כלומר שהם חריפים כל כך שהם יכולים להראות שיש קל וחומר ששרץ מותר באכילה, אלא שהתורה כתבה שהוא אסור וזו גזירת מלך (יד רמה).

אמר רב אני אדון ואטהרנו. ומה נחש שממית וכו': אם נחש שהורג בני אדם ובעלי חיים, ובכך הוא מרבה טומאת מת וטומאת נבלות בעולם, בכל אופן הוא טהור. אם כן שרץ שאינו ממית ואינו מרבה טומאה, אינו דין שיהא טהור?

ולא היא! מידי דהוה אקוץ בעלמא: הגמרא דוחה את הקל וחומר. כי גם יש קוץ שהורג בעלי חיים והוא מרבה טומאה בעולם ובכל אופן הוא טהור.

אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע: שניים שיודעים לדבר בשבעים שפות, ואחד שמבין אותם אבל לא יודע לדבר.

ובביתר הוו שלשה: שידעו לדבר. וביבנה היו ארבעה שידעו לדבר. והם - רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא. ושמעון התימני ישב ודן לפניהם בקרקע כי הוא היה תלמיד שלא נסמך.

קושיא: מיתבי שלישיית חכמה רביעית אין למעלה הימנה: אם יש שלוש שידועים לדבר בסנהדרין, הרי זו סנהדרין חכמה הכשרה לדון. ואם יש בה ארבעה כאלה, אין למעלה הימנה. מוכח שכל השלושה צריכים לדבר ולא מספיק ששניים מדברים ואחד מבין.

תירוץ: הוא דאמר כי האי תנא וכו': רב סובר כמו התנא שאמר שמספיק שניים שידועים לדבר כדי שהסנהדרין תהיה חכמה הכשרה לדון.

*

הגמרא מביאה לשונות של כינויים שהגמרא משתמשת בהם תמיד, ומבארת את שמות האמוראים שעומדים מאחוריהם.

'למידין לפני חכמים' - לוי מרבי: כשכתוב בגמרא 'למידין לפני חכמים' הכוונה שלוי למד זאת מרבי.

'דנין לפני חכמים' - שמעון בן עזאי, ושמעון בן זומא, וחנן המצרי, וחנניא בן חכינאי.

רב נחמן בר יצחק מתני חמשה, שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניה: כלומר הוא הוסיף גם את שמעון התימני. כל חמשת החכמים הללו לא הגיעו לכלל זקנה ולכן הם היו יושבים על הקרקע ודנים עם הזקנים בהלכה.

'רבותינו שבבבל' - רב ושמואל.

'רבותינו שבארץ ישראל' - רבי אבא.

'דייני גולה' - קרנא.

'דייני דארץ ישראל' - רבי אמי ורבי אסי.

'דייני דפומבדיתא' - רב פפא בר שמואל.

'דייני דנהרדעא' - רב אדא בר מניומי.

'סבי דסורא' - רב הונא ורב חסדא.

'סכי דפומבדיתא' - רב יהודה ורב עינא.

'חריפי דפומבדיתא' - עיפה ואכימי בני רחנה.

'אמוראי דפומבדיתא' - רבה ורב יוסף.

'אמוראי דנהרדעי' - רב חמא. נהרבלאי מתנו רמי בר ברבי: נהרבלאי שנו ש'אמוראי דנהרדעא' זה רמי בר ברבי.

'אמרי בי רב' - רב הונא.

קושיא: והאמר רב הונא אמרי בי רב: אם כן לא יתכן ש'אמרי בי רב' זה הוא בעצמו! תירוץ: אלא רב המנונא: אלא 'אמרי בי רב' זה רב המנונא.

'אמרי במערבא' - רבי ירמיה.

'שלחו מתם' - ר' יוסי בר חנינא.

'מחכו עלה במערבא' - ר' אלעזר.

קושיא: והא שלחו מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא: ולא יתכן שזה הוא בעצמו! תירוץ: אלא איפוך, 'שלחו מתם' - ר' אלעזר, 'מחכו עלה במערבא' - רבי יוסי בר חנינא.

*

למדנו במשנה - וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו':

זה מספר התושבים המינימאלי בכדי שהעיר תהיה ראויה לסנהדרין קטנה.

שאלה: מאה ועשרים מאי עבידתיהו?: מדוע נצרכים כל האנשים הללו.

עשרים ושלושה כנגד סנהדרי קטנה וכו': צריך בעיר 23 חכמים שישימשו דיינים בסנהדרין הקטנה שבה. וצריך עוד שלוש שורות שבכל אחת יושבים 23 חכמים, כדי שאם יחסר דין אחד יקחו דין חדש מהשורות הללו.

ועשרה בטלנין של בית הכנסת: עשרה אנשים הבטלים ממלאכה כדי שיהיו מצויים תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית.

ושני סופרים: סופרי בית דין הכותבים את הדברים במהלך הדיון.

ושני חזנין: שני שמשים של בית דין שהם קוראים לנתבע לבית דין, וכן הם מלקים את החייב מלקות.

ושני בעלי דינין: כלומר התובע והנתבע בעצמם, שבשכילם צריך את כל שאר האנשים בעיר.

ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין: צריך גם שני עדים שיעידו על הנאשם. וכן עוד שני עדים שיוכלו להיות עדים על העדים שהביא התובע, ולומר שהם עדים זוממין (שהיו במקום אחר בזמן ההוא).

וכן שניים נוספים למקרה שהנתבע שכר שני עדי שקר שיעידו שהעדים של התובע הם עדים זוממין, שאז הם יחששו שמא יבואו שני עדים אחרים להעיד שהם 'זוממי זוממין'.

ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו': הקופה של צדקה נגבית על ידי שני אנשים, ומתחלקת לעניים על ידי שלושה. סה"כ עוד 5 אנשים.

רופא (= מוהל) **ואומן** (= מקיז דם) **ולבלר** (= סופר סת"ם) **(וטבח** = שוחט הבקיא בהלכות שחיטה וטריפות)) **ומלמד תינקות:** כל הללו נעשים על ידי אדם אחד. סה"כ 120 תושבים בעיר.

משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא: צריך שבעיר יגדלו מיני פירות.